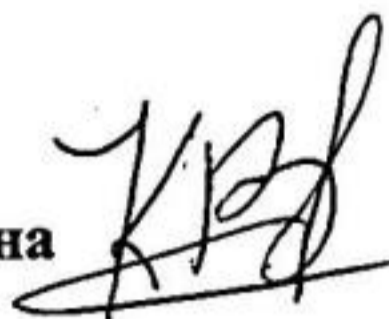


A
152405

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

Василенко Ксенія Микитівна



УДК 007: 304: 070(477) + 004.738.5 + 32

**ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ
ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність 23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Наукова бібліотека
ім. М. Максимовича

КНУ

ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА



152405A

н-1 - контрольний примірник

Ц: 0.00

Київ – 2012

СР05 + С 575.7 + 2602 +

Дисертацією є рукопис

2612.106.4

Роботу виконано на кафедрі електронних видань і медіа дизайну Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор
ХИЛЬКО Микола Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор,
ОЖЕВАН Микола Андрійович,
Інституту стратегічних досліджень при
Президентові України, головний науковий
співробітник

кандидат політичних наук,
ПРУДНИК Михайло Михайлович,
Національна телекомпанія України, відділ
міжнародної інформації та Євробачення ТОВ
«Інформаційно-аналітичних програм»,
завідувач відділом

Захист відбудеться «16» травня 2012 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.001.36 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова 36/1.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М.О.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

— *Судіальна Служба*

— *Політична Культура*
Автореферат розіслано «14» квітня 2012 року.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради,
кандидат політичних наук, доцент

Г.М.Сащук

— *Інтернет-журналістика*
— *Судіальна Служба*
— *Політичні комунікації*
— *Інформаційна війна*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Інтернет як феномен розвитку технологічної цивілізації ще не одержав адекватного осмислення у суспільній свідомості і політичній ідеології розвинених соціумів. Україна, яка знаходиться на початковому етапі демократизації суспільних відносин і не входить до списку країн, що увійшли в епоху постіндустріальної цивілізації, має свої, специфічні проблеми з розвитком мережі Інтернет. Кількість активних користувачів мережі зростає, але, як свідчать статистичні дані, не так швидко, як у розвинених країнах Європи і Північної Америки. Основними користувачами Інтернету є переважно студенти, що не може не викликати позитивних емоцій і надій. Проте зареєстровані активні користувачі мережі здебільшого в шести великих містах України; сільське населення, яке становить значний відсоток від загального числа громадян, до мережі Інтернет практично не залучене. Тим часом, в Україні, як ніде на терені пострадянського простору, відбуваються активні політичні процеси, йде запекла боротьба за електорат, формуються і зникають партії, рухи, блоки. Стаємо свідками реального створення основ демократичної культури; боротьби із авторитарними, деспотичними методами управління цілою державою; спонтанними акціями народного спротиву і добре продуманими і профінансованими багатоходовими комбінаціями, що іноді приводять до влади політиків, не обтяжених проблемами загальної і політичної культури.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що робота присвячена досі малодослідженій у вітчизняній науковій літературі проблемі аналізу впливу інтернет-видань на формування політичної культури. І в цьому контексті – перебігу політичної боротьби в країні, яка стала на шлях демократичного розвитку.

Актуальність теми також була продиктована констатацією того факту, що саме політична інтернет-журналістика України в даний момент є найбільш оперативною, відносно вільною від цензури, тиску державних інституцій, суб'єктивних оціночних суджень.

Інтернет-журналістика є, безумовно, найбільш демократичною в тому сенсі, що дає можливість висловитися як професійним репортерам, так і запропонувати свій коментар пересічним читачам. Обмін думками на авторських блогах з відомими політиками також сприяє становленню паростків зваженої суспільної думки, повсякчас створюючи поки що віртуальний світ, у якому панує етична категорія вибору, що дозволяє говорити про можливість і необхідність формування політичної культури в реальному світі.

Актуальність передбачає не тільки констатацію факту появи нової для України форми подачі матеріалів в Інтернеті, а й творчий аналіз, екстраполяцію на майбутнє позитивних способів і методів опрацювання, подачі інформації, що сформувалися в процесі діяльності вітчизняних політичних репортерів та аналітиків.

Політична журналістика в спеціалізованих інтернет-виданнях, її вплив на суспільну свідомість і формування основ політичної культури, утвердження політичних ідеологій та доктрин як окрема наукова проблема вітчизняними вченими в комплексі ще не розглядалася, однак окремі аспекти досліджуваної проблеми стали предметом зацікавлення багатьох закордонних і вітчизняних науковців. Теорії загального цивілізаційного розвитку, мас-медійних процесів і пов'язаних з цим процесів політизації, підвищення рівня політичної культури чи навпаки, «атомізації» індивідів розглядаються в фундаментальних роботах Т. Адорно, Р. Айріса, Д. Белла, З. Бжезинського, Дж. Гелбрейта, У. Дайзарда, П. Дракера, М. Кастельса, Е. Канетті, С. Льюкса, Т. Стоуньєра, Г. Маркузе, М. Маклюєна, Е. Тоффлера, Ф. Уєбстера; російських, білоруських вчених: К. Гаджієва, О. Вартанової, Я. Засурського, С. Кара-Мурзи, С. Московічі, О. Орлової, М. Павлікової, Л. Землянової, І. Толстік, І. Шибут; українських учених В. Бебика, С. Даниленка, В. Іванова, О. Холода, О. Гриценка, Т. Петріва, Т. Лильо, О. Ваганової, О. Гресько, І. Піголенка, М. Хилька, А. Чічановського та ін.

Теорії масової комунікації, інформації і новин розглядалися у працях медіадослідників В. Шрамма, Т. Пітерсона і Ф. Сіберта, В. Шульца, К. Шеннона, Д. Брайант і С. Томпсон, А. Москаленка, В. Іванова, Г. Почепцова, В. Різуна, В. Владимірова, С. Квіта, З. Партика, О. Мелешенка.

Наукові розвідки щодо теоретичного і практичного осмислення нових реалій і жанроутворення у новітній журналістиці, в тому числі політичній, зроблені З. Вайшенбергом, Д. МакКвейлом, Е. Бойдом, Д. Рендоллом, Є. Прохоровим, В. Здоровогою, А. Чічановським, В. Демченком, О. Гояном.

Все це дає можливість говорити про потужне підґрунтя, що було створено попередніми дослідженнями. Проте окремі аспекти, як і загальна проблема впливу інтернет-видань на політичну культуру українського суспільства, ще не вивчена.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з комплексною науковою темою Інституту журналістики НДР №06БФ045-01 «Дослідження у галузі українського

журналістикознавства: методологія, термінологія і стандарти», що виконувалася в межах комплексної програми «Наукові проблеми сталого державного розвитку України».

Мета і завдання роботи полягають у системному та послідовному дослідженні специфіки формування політичної культури і ролі вітчизняних інтернет-видань у цьому процесі. Визначена мета досягалася шляхом вирішення наступних завдань:

- визначити вплив інтернет-видань на формування політичної культури громадян демократичного суспільства;
- з'ясувати можливості інтернет-видань у визначенні пріоритетів, обстоювання незалежної точки зору користувачами мережі Інтернет;
- виокремити поняття ролі Інтернету в процесах глобалізації і збереження цілісності ментальних характеристик;
- розкрити проблему впливу інформаційних технологій на політичну мотивацію вибору;
- визначити ступінь вестернізації політичної інтернет-журналістики;
- з'ясувати можливі оптимальні напрями розвитку політичної інтернет-журналістики в Україні.

Об'єкт дослідження: демократична політична культура.

Предмет дослідження: інтернет-видання як чинник формування елементів політичної культури та типів політичної ідеології в контексті трансформації демократичних перетворень в Україні.

Методи дослідження. Головним методологічним інструментарієм дослідження стали наступні методи: порівняльно-історичний, структурно-функціональний, герменевтичний, метод передбачення, а також міждисциплінарний підхід.

Зокрема, застосування *порівняльно-історичного* методу дало змогу екстраполяції наукового дослідження в історичні епохи формування поняття суспільної свідомості і політичної культури, пошуків відповідних аналогів із реаліями сьогодення. *Структурно-функціональний* метод дав можливість прояснити складну і неоднозначну ситуацію із переплетенням політичних, етичних, культурологічних, суто журналістських реалій. *Герменевтичний* метод дозволив більш конкретно витлумачити і пояснити складні питання суто творчих процесів, що виникають під час написання журналістських творів. Метод *передбачення* дав змогу визначитися із майбутнім політичної інтернет-журналістики в Україні.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у системному підході до проблеми ролі вітчизняних інтернет-видань на процес формування політичної культури.

Наукова новизна дисертації визначається такими результатами, що виносяться на захист:

Уперше:

- комплексно з'ясовано вплив політичних інтернет-видань України на формування політичної культури, системи політичних цінностей, ідеалів у громадян демократичного суспільства, що трансформується. Вказано, що Інтернет стає домінуючим у плані формування моральних пріоритетів; соціальні мережі, виконуючи комунікативну функцію, здатні впливати на перебіг політичних процесів.

Уточнено:

- поняття «політична культура», «політична свідомість» у контексті світових і українських новітніх наукових концепцій і теорій. Проведено історичні паралелі щодо розвитку і дослідження проблеми, вказано, що ЗМК, і електронні в тому числі, можуть сприяти як вихованню особистості, так і призвести до деструктивних дій. Розкрито поняття «атомізації» індивіда, підкреслено важливість утвердження постматеріальних цінностей;

- чинник впливу електронних ЗМК на розвиток політичної свідомості. Показано, як соціальне тло сприяє вирізненню та зіставленню моральних категорій, формуючи політичну культуру громадян; проаналізовано можливості ролі соціальних реформ у стабілізації демократичних інститутів і функцію інтернет-видань у пропаганді цього процесу.

Дістало подальшого розвитку:

- розкриття проблеми впливу політичної влади та її інформаційних ресурсів на поведінку людей, мотивацію політичного вибору в умовах багатопартійності і демократичного розвитку громадянських інститутів. Сучасний індивід визначається з морально-політичним вибором в умовах жорсткого протистояння політичних ідеологій і доктрин, метою політичних ЗМК залишається сприяти йому в правильному виборі.

- поняття глобалізації і збереження цілісності ментальних характеристик. Через глобалізаційні процеси національний менталітет піддається уніфікації, космополітизації. Завдання ЗМК, в тому числі політичних електронних сайтів та порталів, – це пошук системи мотивацій, які б сприяли зміцненню ментально-психологічних засад національного розвитку. Існують оптимальні шляхи вирішення

проблеми підвищення культури і культури політичної зокрема шляхом формування в системі політичних електронних ЗМК відповідних напрямів і планів діяльності в цьому напрямі;

- визначення рівня вестернізації політичної інтернет-журналістики, що на практиці характеризується неправомірним, з точки зору моральних критеріїв, і неефективним з професійного боку використання форм і методів ідеологічного впливу, які ведуть до маніпуляцій суспільною свідомістю; поняття симбіозу жанрів в інтернет-журналістиці, показано створення засад інвестигативної журналістики, піднято проблему гібридизації жанрів у політичній журналістиці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості широкого використання результатів роботи в різноманітних галузях знань: політології, соціальній комунікації, соціології, філософії, журналістикознавстві та ін. Дослідження політичних інтернет-сайтів і порталів є новим явищем як для вітчизняної політологічної науки, так і для проблем вивчення культурних процесів взагалі. Це значить, що матеріали та висновки дисертації можуть бути використані під час складання лекційних і практичних курсів із політології, вивчення політичної інтернет-журналістики в межах дисциплін «Політична журналістика», «Журналістська майстерність». Тематика дисертаційної роботи може бути широко застосована під час теоретичних і практичних розвідок із політології, соціальної філософії, професійної етики та інших дисциплін. Результати дослідження запитів і потреб читацької аудиторії та контенту політичної аналітики в Інтернеті можуть використовуватися при вдосконаленні професійних стандартів роботи в інтернет-медіа.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, автореферат, опубліковані статті, в яких викладено основні положення наукової роботи, виконані здобувачем самостійно, без співавторства.

Апробація результатів дисертаційної роботи відбувалася під час виголошення і обговорення доповідей на п'яти конференціях: Науково-практичній конференції «Соціальні комунікації в Україні та за її межами» (м. Дніпропетровськ, 29–30 жовтня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції Дні науки філософського факультету. КНУ імені Тараса Шевченка (м. Київ, 21–22 квітня 2010 р.); Науково-практичній конференції «Демократія по-українськи» (м. Київ, 2 лютого 2011 р.); Науково-практичній конференції «Ідеологія в сучасному світі» (м. Київ, 19–20 жовтня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих

вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, 20 жовтня 2011 р.).

Публікації. Основні положення та результати роботи викладено в 7 публікаціях, з яких 6 статей надруковано у фахових наукових виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг дисертації – 201 сторінка, із них основного тексту – 178 сторінок. Список використаних джерел містить 218 найменувань (із них 19 – іноземними мовами), викладених на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі подано загальну характеристику дисертаційної роботи: актуальність теми, об'єкт і предмет дослідження, основну мету і завдання для її досягнення, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та публікації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження проблеми формування політичної культури» здійснюється огляд наукових праць, наводяться основні напрями наукових досліджень за темою дисертації, розглядаються підходи до розкриття впливу спеціалізованих інтернет-видань на формування політичної культури в суспільстві, визначаються механізми впливу мас-медіа на політичні процеси.

У підрозділі 1.1. «Основні напрями осмислення розвитку суспільної свідомості і культури в умовах політичної конкуренції» аналізуються ступінь наукового розроблення теми та основні принципи національної доктрини інформаційної політики держави. Дослідження феномену новітньої постіндустріальної цивілізації немислиме без розуміння того факту, як за відносно короткий час змінилася суспільна думка, що нині означає це поняття і яким чином Інтернет вплинув на розвиток суспільної моралі, принципів естетики, громадянської позиції – власне, всіх компонентів, що складають суспільну думку. Труднощі визначення пов'язані зі складною природою суспільної думки і її тісних зв'язків з іншими станами і духовними явищами. Суспільна думка містить різноманітні елементи: раціональні, емоційні, вольові і не зводиться до якогось одного рівня чи форми, сфери свідомості.

За робочу дефініцію було прийняте наступне визначення:

суспільна думка є особливим станом реальної свідомості мас, що виражає домінуюче відношення, позицію з актуальних суспільно значимих питань певної соціальної групи. Суспільна думка не є складовою суспільної свідомості в механістичному розумінні цього слова, оскільки є особливим феноменом буття, що сформувався в конкретний історичний період, внаслідок збігу, як правило, позитивних чинників, що сприяють можливостям спокійної і адекватної оцінки оточуючого світу. Індивідуальна свідомість формується і розвивається під впливом суспільної свідомості, а суспільна свідомість поглиблює свою сутність і поповнює свій зміст за рахунок індивідуальної. Зазначено, що коли мова йде про ефективність впливу на суспільну свідомість через Інтернет, то сучасне українське суспільство одночасно «атомізоване» на зразок розвинених демократій Заходу і дещо патріархальне, за менталітетом схильне до колективізму, тож досягнення громадської згоди шляхом впливу будь-якого механізму – малоімовірно. На доказ цього наводиться теза українських вчених А. Чічановського та О. Старіша, які наголошують на тому факті, що пануючими ідеями будь-якого історичного періоду є ідеї правлячої групи, бо саме ця група направляє і визначає діяльність державних інститутів, прагнучи контролювати засоби масової комунікації.

У підрозділі 1.2. *«Роль Інтернету в ситуації розширення інформаційно-комунікаційного простору і формування демократичної політичної культури»* констатується той факт, що у вітчизняній науковій літературі, під час спілкування журналістів-практиків на фахових семінарах і зустрічах проблема впливу інформаційних технологій на перебіг суспільних подій аналізується рідко, часто спрощено. Тим часом, вже очевидно, що в науковому дискурсі західноєвропейських і північноамериканських науковців визріло поняття того, що постіндустріальне, а тим більше інформаційне суспільство має бути усвідомлене насамперед з точки зору його впливу на формування суспільної свідомості і високої політичної культури кожного громадянина.

Надзвичайно важливо, що феномен подібного осмислення попри всі негаразди все ж з'явився в Україні. Науковець С. Даниленко у ґрунтовній праці зазначає, що концепція інформаційного або постіндустріального суспільства від самого початку мала таку фазу («хвилю») у розвитку цивілізації, за умов осягнення якої головними продуктами виробництва стануть не речі і енергія, а інформація і знання. Іншими дослідниками розглядається теорія так званого постмодерну, в тому числі, в ракурсі формування політичної культури, бо постмодерн поступово змінює саме поняття інформаційного

суспільства.

Поняття політичної культури, на думку автора дисертаційного дослідження, в широкому сенсі цього терміну означає систему історично сформованих, відносно стабільних переконань, уявлень, ідей і стандартів поведінки, що проявляються під час діяльності суб'єктів політичних, забезпечуючи новації в політичному житті розвиненого суспільства на основі традиційних моральних цінностей. Політична культура, як і цивілізаційна культура загалом, включає в себе основні базові елементи. Серед них: пізнавальний елемент, до якого органічно входять політичні знання, політична освіта і система політичного мислення. Моральний чинник, без якого немислима політична оцінка подій, а також почуття, ідеали, переконання окремих особистостей. На основі цього формується стиль політичної поведінки, зразки громадсько-політичної діяльності окремих лідерів і громадянського суспільства в цілому. Інтернет є принципово новою формою організації текстового простору, він вже не може вважатися лінійно побудованим, з певною спрямованістю, структурою та межами. Інтернет є явищем принципово недискретним, багатовимірним. В цьому випадку питання формування політичної культури у суспільстві значно ускладнюються, оскільки форма подачі ідеологічного матеріалу також має бути оригінальною, багатовимірною.

У другому розділі «Інтернет-видання як фактор впливу на суспільну свідомість і політичну культуру» увага приділяється взаємодії суто інформаційного простору, політичних інтернет-видань як його складової і, у зв'язку з цим, проблемам виховання загальної політичної культури.

У підрозділі 2.1. «Концепції взаємодії суб'єктів та об'єктів інформаційних відносин» розглянуто питання, як в сучасному інформаційному просторі народжуються і розвиваються якісно нові форми взаємодії між активними учасниками інформаційних процесів.

Для того, щоб з'ясувати соціальний зріз, колективний портрет активного користувача Інтернету, автор наукової роботи використала соціологічні дослідження Інституту Горшеніна (жовтень 2010 р. – березень 2011 р.) серед студентської молоді – головної цільової групи користувачів Інтернету. Згідно випадковій вибірці було опитано більше п'яти тисяч студентів із двох десятків вищих навчальних закладів України, Росії, Казахстану. Найактивніші користувачі соціальних мереж – студенти Росії (72,1 %) і України (60,9 %), в Казахстані соціальними мережами користується лише кожний третій студент (34,6 %). Кілька разів на тиждень відвідують соціальні мережі майже чверть українських студентів (23,6 %), 21,8 % молодих казахів і

16,2 % студентів Росії. Серед безумовних пріоритетів сучасного студентства, крім соціальних мереж, громадсько-політичні, культурологічні сайти та інтернет-портали. На основі емпіричних даних було зроблено висновок, що сучасний Інтернет – простір, де кожний має право вибору, а для значної кількості студентської молоді Інтернет – не просто інформаційна скриня, а усвідомлена потреба одержання певної кількості знань з метою самовдосконалення і розвитку. Водночас констатується той факт, що наміри уряду по упорядкуванню нормативно-правової бази стосовно мережі Інтернет все ж лишаяються фрагментарними і непослідовними. На часі прийняття Інформаційного кодексу України і створення Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Що стосується пріоритету соціальних мереж, то вони, в силу нерозвиненості демократичних традицій в українській державі, об'єктивно сприяють соціологізації особистості у суспільстві.

Підрозділ 2.2. *«Значення інтернет-видань у поширенні цінностей і стандартів демократичного співжиття»* починається з дискусії стосовно того, що цілеспрямоване втручання у вигляді потоку інформаційних повідомлень «активізує «генетичні знання», призначені для самознищення системи. Інформаційний простір, завжди перенасичений і переповнений, сягає апогею своєї активності в час, коли починаються перегони за владу. В демократичних країнах це, як правило, вибори, під час яких інформаційні системи працюють з відчутним перевантаженням. Серед найбільш значних політичних та інформаційно-політичних сайтів України, три, за свідченнями експертів, мають найбільше число відвідувань під час політичних перегонів. Це – інформаційний сайт УНІАН, політичний портал «LB.ua» («Левый берег»), інформаційно-політичний, з елементами розважальної журналістики «Українська правда». УНІАН фінансується мільярдером, який проживає в Швейцарії, «Українська правда» існує за рахунок грантів. Інтернет-портал «LB.ua» («Левый берег») фінансується з фонду Горшеніна і нараховує близько чотирьох десятків співробітників. Вдвічі більше – в «Українській правді», понад сто співробітників – в УНІАН. Поява великої кількості журналістів, які пишуть аналітику на політичну тематику, зумовило не лише конкуренцію між ними, а й виникнення цілої групи наслідувачів, послідовників, що веде, зрештою, до появи шкіл політичної журналістики. Виходячи з практики західноєвропейських і американських інтернет-видань, є всі підстави вважати, що на основі власних українських наукових студій буде започатковано процес зародження національних шкіл політичної журналістики, що

сприятиме формуванню політичної культури у суспільстві.

У підрозділі 2.3. *«Конструктивні та деструктивні аспекти впливу новітніх інформаційних технологій на масову свідомість»*, що починається з короткого історичного екскурсу в історію створення соціальних мереж, аналізується ступінь їх впливу на суспільну свідомість. Вказано, що так званий соціальний (Веб-етап) настав, коли в аудиторію Інтернету увійшла велика частина населення цивілізованих країн світу.

У розвитку світової журналістики на початку ХХІ ст. проглядаються суперечливі тенденції. З одного боку, у багатьох країнах світу поглиблюється комерціалізація друкованої та електронної преси, ринкові стандарти перетворюються на «глобальну культуру мас-медіа» (Д. МакКеуейл), зростає концентрація медійної власності, що належить нечисленним гігантським транснаціональним корпораціям. Розвивається глобальний інформаційний ринок. З іншого боку, все більш помітним стає зростання громадської активності в інформаційній сфері, що виявляється у створенні альтернативних мас-медіа, переважно на мережевій платформі. Особливе місце в цьому процесі займає політична журналістика в Інтернеті. За даними міжнародної медіа-агенції Universal McCann, в перспективі соціальні мережі в Україні можуть перетворитися на серйозний ресурс, що може бути використаний з політичною метою.

У третьому розділі *«Інтернет-видання України у процесах розвитку електоральної політичної культури»* піднімаються питання впливу новітніх жанрових та інших специфічних журналістських прийомів у плані оптимізації подачі політичної інформації з метою формування основ політичної культури в суспільстві.

Підрозділ 3.1. *«Мобільність політико-аналітичного дискурсу інтернет-видань як основа розширення спектру взаємовідносин влади і громадянського суспільства»* дає спробу вирішення складних проблем нового для аналітиків і фахівців-політологів поняття: дискурсу інтернет-видань. Піднімаються питання оперативної передачі інформації через нові технологічні пристрої, що дають можливості виходу в мережу Інтернет.

Нова фаза інформаційного мобільного суспільства пов'язана зі зростаючою роллю знання – перш за все, *нового* знання. Таке суспільство спирається на індивідуалізацію і демасифікацію комунікації, пов'язану з розвитком Інтернету і мобільної телефонії – посилюється особистісний чинник одержання нових знань, їх постійного оновлення. Паралельно з Інтернетом виникають нові

комунікаційні канали спілкування та інформації. В першу чергу, до них відносяться мобільні і портативні пристрої та технології, що поєднують їх між собою, уже сформували самостійний сегмент у інформаційно-комунікаційній індустрії. «Комп'ютеризація» свідомості, що призводить до хаотичності, спорадичності сприйняття інформації, сприяє інтенсивному розвитку в Інтернеті саме інформаційних жанрів, як найпростіших, найдоступніших.

Підрозділ 3.2. *«Новітні методи і прийоми політичної журналістики у вітчизняних інтернет-виданнях»* практично повністю присвячено розвитку інвестигативної журналістики, в основі якої лежить репортаж-розслідування. Політичні інтернет-видання сучасної України тяжіють до динамічного, експресивного стилю подачі матеріалу, що був характерний для репортажної творчості у минулому. Репортаж-розслідування – складний жанр з яскраво виявленими репортажними елементами й неодмінною часткою аналітики. В цьому жанрі репортер або група журналістів ставлять собі за мету з'ясувати незрозумілий, часом кричущий факт соціальної дійсності. Репортажна динаміка не дозволяє читачу ні на мить послабити увагу до сприйняття тексту.

Підрозділ 3.3. *«Етичні питання вдосконалення журналістської діяльності у процесі становлення і розвитку інтернет-видань»*. Принципи свободи вибору, моральної відповідальності, внутрішні корпоративні редакційні правила стали основою поведінки вітчизняних журналістів при підготовці особливо складних експериментальних матеріалів, у яких відбуваються жанрові переходи, існує можливість варіативних шляхів у відборі фактажу та ін. Основні етичні кодекси, розроблені ще за радянських часів, виявилися корисними лише почасти, нові вимоги диктують свої закони моральної екзистенції.

Серед головних проблем вітчизняної інтернет-журналістики є так звана вестернізація інформаційного простору. Мова йде про один з найбільш прогнозованих наслідків науково-технічної революції в минулому столітті, коли після Другої світової війни західні країни вирвалися вперед у розробці технологічних новацій. Вважається, що термін «вестернізація» пов'язаний з американською міфологемою про досягнення західної цивілізації. Тим часом, світ не тільки глобалізується, він по суті уніфікується, взявши за основу не тільки англійську мову, але й своєрідний культурний мікс, що його іноді в спеціальній літературі називають «вестернізацією».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у дослідженні впливу інтернет-журналістики на проблеми формування політичної культури в Україні.

1. У дисертаційному дослідженні дається аналіз, коментар, наводяться пропозиції щодо поліпшення впливу політичних інтернет-видань України на формування політичної культури в суспільстві. Оскільки під впливом багатьох чинників цивілізаційного розвитку постійно змінюється об'єкт дослідження, наводяться авторські характеристики та дефініції філософських понять «політична культура», «суспільна свідомість», «масова свідомість». Вказано, що існують різні філософські, політологічні, соціологічні школи, представники яких тлумачать ці поняття з точки зору власних концепцій, виходячи із реалій і вимог повсякденного буття. Істина може бути сформована і сформульована з урахуванням менталітету суспільства, в якому діють електронні ЗМК. Зазначено, що саме поняття політичної культури змінювалося одночасно із складними процесами в самому соціумі, можливістю усвідомлення власне великими соціальними групами індивідів не лише самого факту існування політичної культури як феномену суспільної свідомості, а й можливості її реального впливу на цивілізаційні процеси.

2. У науковій роботі обстоюється і, на основі емпіричного матеріалу, обґрунтовується точка зору, згідно з якою постіндустріальне суспільство через Інтернет як особливий вид впливу на масову свідомість продукує незвичні і мало прогнозовані досі зміни, формуючи і спрямовуючи суспільну думку, а подекуди формуючи і суспільну свідомість у несподіваних ракурсах і напрямках. Доведено, що раніше сформоване поняття «інформаційне суспільство» має значно ширший характер в діапазоні впливу як на окремого індивіда, так і на соціальні спільноти, групи, класи в цілому. Глобалізація інформації не передбачає гуманізацію суспільства, проте однозначно пропонує можливості більш детального і різнопланового ознайомлення користувачів мережі Інтернету із перебігом подій у світі і конкретному регіоні. Зростаючі телекомунікаційні можливості створюють підґрунтя для нового віртуального колективізму й, відповідно, для відмирання більшості традиційних форм колективізму, які втрачають свої посередницько-символьні функції. Тенденції до домінування в суспільстві індивідуалізму, що його лише підкріплює постійне посилення ролі Інтернету, не оминули й український соціум, що є серйозним викликом для політиків і журналістів.

3. Збільшення кількості і зростання популярності політичних сайтів в Україні – наслідок багатьох об'єктивних чинників, серед яких головним є політизація суспільної думки і, ширше, суспільної свідомості взагалі. Одночасно підкреслено, що культурна традиція буде розвиватися по мірі підвищення рівня національної свідомості і формування політичної культури. З погіршенням соціально-економічних умов зростатиме протестний електорат, який також у пошуках виходу із соціально-економічної кризи змушений буде звернутися до історії, образів і архетипів національної культури, підсвідомо шукаючи в ній відповідні аналогії і зразки для наслідування. Питання культурного ж розвитку немислимі без професійного удосконалення.

4. Результатом швидкого поширення Інтернету в сучасному світі є феномен так званих «інформаційних війн», активними учасниками яких виступають політичні сайти, портали, сторінки і блоги. «Інформаційні війни» вважають надбанням нового тисячоліття, новим (сьомим) поколінням війн. В Україні запеклість «інформаційної війни» визначається мірою боротьби за державну владу і, відповідно, розподілом матеріальних благ. Звідси – перманентний конфлікт, що набуває несподіваних, загострених форм, примушуючи інтернет-журналістів шукати якісно нові форми подачі актуальної політичної інформації. Проаналізовано тезу про те, що якщо раніше масштабні інформаційні війни були пріоритетом багатих держав і суспільних інститутів, то сьогодні вони «люмпенізувалися», перейшовши у соціальні мережі.

5. Феномен «вестернізації» політичної журналістики і політичної культури загалом в цілому може бути сприйнятий в Україні як явище негативного характеру, спричиненого розвитком масової культури з її стереотипами. Водночас слід відзначити, що «вестернізація» форм і методів політичної журналістики передбачає ряд суто фахових прийомів і методів, які значно оптимізують форму і динаміку подання фактичного матеріалу. Тобто, неприйняття концепції «вестернізації» в її ідеологічному плані – не означає виокремлення певних продуктивних характеристик цього складного процесу і подальше використання напрацьованих методик у плані виховання політичної культури в Україні.

Водночас, у дисертаційному дослідженні висунуто контраргумент щодо концепції зростання ролі соціальних мереж у процесі формування політичної культури. Доведено, що в специфічних умовах України, що знаходиться на досить невисокому щаблі технологічного розвитку, соціальні мережі порівняно мало сприяють

соціологізації особистості у суспільстві.

6. На основі аналізу діяльності вітчизняних політичних інтернет-видань зроблено конкретні пропозиції, суть яких зводиться до необхідності швидкої «модернізації» інтернет-журналістики як відносно нового феномену українських політичних реалій. На основі емпіричного матеріалу вказано на шляхи покращення системи використання жанрової палітри, оновлення і творчого осмислення старих і перспективи кількох нових жанрів, що виникли і розвинулися вже на основі інтернет-журналістики. Мова йде про обмін думками між респондентами та репортерами в коментарях, блогах. Запропоновано концепцію щодо специфіки підготовки матеріалу в стилі репортажу-розслідування для інтернет-сайту. При цьому зазначено, що оскільки саме джерело інформації (один або декілька респондентів) представляють, як правило, конкретні особи, то при їх допомозі слід наголошувати і підкреслювати в самому матеріалі чи в додатку до нього на участі цих добровільних помічників при підготовці фактичного матеріалу у формі документу. Оскільки документальний матеріал не завжди є істиною в кінцевій інстанції, запропоновано наводити альтернативні точки зору на проблему, користуючись для цього теж документальними джерелами. Проте колективна праця під час підготовки матеріалу в жанрі розслідування не означає персональної відповідальності журналіста за помилки, що, накопичуючись, можуть призвести до хибних пріоритетів у плані формування політичної культури громадянина суспільства.

7. Для подолання негативних тенденцій, перекручень, виправлення хибних суджень окремих журналістів і цілих редакційних колективів, які змушені діяти під тиском власних інвесторів чи державних установ, слід негайно вжити заходів із формуванням в Україні такої системи взаємодії між журналістами і читачами, глядачами, слухачами, яка б дозволила максимально ефективно і в короткий час сформувати елементи усталеної політичної культури у кожного громадянина суспільства. Слід, по-перше, на державному рівні, а також за допомогою залученого приватного капіталу сприяти прискореному розвитку української складової мережі Інтернет; по-друге, у зв'язку із цим, дати можливість журналістам, які виявили бажання перейти з преси, телебачення на постійну роботу в інтернет-сайти, можливість відповідної перекваліфікації на спеціально організованих курсах, де вони також будуть мати змогу прослухати лекції із філософії, соціології, політології; по-третє, вирішити питання із громадським телебаченням, що має призвести до загальної демократизації всіх ЗМК, сприяти підвищенню рівня політичної

культури в суспільстві; по-четверте, припинити активне втручання в роботу інтернет-сайтів та інтернет-порталів з боку державних установ; по-п'яте, забезпечити суспільну підтримку незалежної журналістики в Інтернеті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Василенко К. М. Політична журналістика в Україні: еволюція та перспективи розвитку / К. М. Василенко // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – К. : ІНТАС, 2011. – Вип. 54. – С. 283 – 292.
2. Василенко К. М. Дискусійні проблеми журналістської етики в політичній журналістиці (за матеріалами вітчизняних інтернет-видань) / К. М. Василенко // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – К. : ІНТАС, 2011. – Вип. 55. – С. 283 – 290.
3. Василенко К. М. Інтерпретація факту в політичній дискусії (на матеріалах друкованих та електронних ЗМІ в Україні) / К. М. Василенко // Вісник СевНТУ. Серія Політологія. – Севастополь, 2011. – Вип. 123. – С. 176 – 182.
4. Василенко К. М. Політична інтернет-журналістика в Україні: проблеми становлення / К. М. Василенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наукових праць. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 102, частина I. – С. 284 – 290.
5. Василенко К. М. Політичний конфлікт і шляхи його розв'язання в партійно-політичних виданнях України / К. М. Василенко // Політологічні записки: зб. наук. праць. – Луганськ, 2011. – Вип. 3. – С. 267 – 277.
6. Василенко К. М. Пробабілізм політичних видань України і проблема адекватності відображення фактів / К. М. Василенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Філософія та політологія. – К., 2012. – Вип. 106. – С. 201 – 210.

Статті у інших наукових виданнях:

7. Василенко К. М. Інтерпретація поняття інформація в спеціалізованих ЗМІ / К. М. Василенко // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія : соціальні комунікації. – Запоріжжя, 2011. – Вип. № 3. – С. 32 – 36.

АНОТАЦІЯ

Василенко К. М. Інтернет-видання як чинник формування політичної демократичної культури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук із спеціальності 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Київ, 2012.

Дисертація присвячена складним питанням формування політичної культури через спеціалізовані інтернет-видання. Наводяться авторські дефініції термінів «політична культура», «суспільна свідомість», «масова свідомість». Дається значний історичний екскурс, що дозволяє відстежити історію проблеми і виокремити найбільш значимі питання розвитку інтернет-видань у наш час. У роботі підкреслено, що збільшення кількості і зростання популярності політичних сайтів в Україні – наслідок багатьох об'єктивних чинників, серед яких головним є політизація суспільної думки і, ширше, суспільної свідомості взагалі. Зазначено, що культурна традиція буде розвиватися з підвищенням рівня національної свідомості і формуванням політичної культури. Користувач політичних інтернет-сайтів в пошуках виходу із соціально-економічної кризи має звернутися до історії, образів і архетипів національної культури, підсвідомо шукаючи в ній відповідні аналогії і зразки для наслідування. Питання культурного розвитку немислимі без професійного удосконалення. В роботі підкреслено, що є всі сподівання очікувати на зростання рівня популярності політичних сайтів і порталів за умови підвищення професійного і культурного рівня репортерів і аналітиків, які працюють в політичній інтернет-журналістиці.

Ключові слова: політична культура, суспільна свідомість, інформація, ідеологія, демократія, інтернет-журналістика, розслідування, інформаційні війни, блоги, соціальні мережі.

АННОТАЦИЯ

Василенко К. Н. Интернет-издания как средство формирования демократической политической культуры. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата

политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена сложным вопросам формирования политической культуры посредством специализированных интернет-изданий. Приводятся авторские дефиниции терминов «политическая культура», «общественное сознание», «массовое сознание». Солидный исторический экскурс позволяет отслеживать историю проблемы, определены наиболее значимые вопросы развития интернет-изданий в наше время. В работе подчеркивается, что увеличение количества и рост популярности политических интернет-сайтов в Украине – следствие многих факторов, среди которых главным является политизация общественной мысли и, в более широком плане, общественного сознания в целом. Отмечен факт «атомизации» общественного сознания украинского общества, которое, с одной стороны, ориентировано на развитие демократии западного типа, с другой – продолжает оставаться несколько патриархальным, склонным к коллективизму, патернализму. Поэтому достижение общественного согласия путем грубого, механистического воздействия на него представляется автору работы малоэффективным, непродуктивным.

В работе значительное внимание уделено так называемым «информационным войнам». Механизмом подобного явления зачастую выступают политические интернет-издания: сайты, порталы, а также авторские блоги и следующие за ними комментарии читателей. «Информационные войны» в Украине разворачиваются в Интернете по мере приближения выборов в стране, активизируя работу журналистов и подстегивая политическую активность рядовых избирателей. Перманентный конфликт заставляет журналистов искать качественно новые формы подачи актуальной политической информации. В диссертации уделено внимание «вестернизации» политической журналистики и политической культуры в целом. Указано, несмотря на то, что «вестернизация» является феноменом в сущности чужеродным, отдельные ее элементы могут быть использованы украинскими журналистами как творческая интерпретация чисто профессиональных приемов и методов, динамизирующих форму и приемы подачи фактажа. В связи с этим, в диссертационном исследовании значительное место отведено журналистике расследования. Указывается, что основой метода расследования является классический репортаж старой школы, имеющей длительную творческую традицию. Отмечено, что при подготовке документального

материала-расследования обязательно возникает проблема коллективной ответственности сотрудников интернет-издания после размещения материала в Интернете. Отдельные ошибки журналистов не могут оправдать негативные последствия влияния на массовое сознание.

Политическая культура журналистов подразумевает высокий уровень общей культуры и профессионализма. С целью преодоления негативных тенденций развития политической журналистики автор диссертационного исследования предлагает постепенный переход к оптимальной форме взаимодействия и взаимоотношений между журналистами и читателями. По мнению автора работы, необходимо на государственном уровне содействовать ускоренному развитию украинской политической журналистики. Решить вопрос с общественным телевидением, формат которого позволит повысить уровень культурных запросов зрителей. Решительно препятствовать практике вмешательства в работу политических интернет-изданий государственных служб, публично осуждать появление заказных материалов.

С привлечением значительного эмпирического материала, в теоретическом и практическом плане рассматривается деятельность наиболее популярных в Украине интернет-порталов, среди которых особо выделяются: «Українська правда», «Багнет», «Левый берег» (LB.ua) и др. В диссертационном исследовании приводятся аргументы и контраргументы в пользу развития обратной связи с пользователями социальных сетей в Интернете. Подчеркивается, что общественное мнение зачастую нуждается в необходимой мотивации и корректировке. Особенно акцентируется на том, что в будущем, при условии разрастания социальных сетей, возможно можно будет говорить о возможностях гибкого социального управления. В работе приводятся результаты исследований зарубежных специалистов, посвященных отдельным аспектам воздействия на массовое сознание и формирование политической культуры в развитых социумах. Что касается Украины, то отмечено, что культурная традиция будет развиваться по мере повышения уровня национального сознания и формирования политической культуры. Пользователи интернет-сайтов, в поисках выхода из социально-экономического кризиса, будут обращаться к истории, образам и архетипам национальной культуры, подсознательно стремясь найти в ней соответствующие аналоги и образцы для наследования. Вопросы культурного развития немыслимы без профессионального совершенствования. В работе подчеркивается, что есть все основания ожидать повышения роста популярности

политических сайтов и порталов при условии повышения профессионального и культурного уровня репортеров и аналитиков, которые работают в политической интернет-журналистике и формируют политическую культуру в обществе.

Ключевые слова: политическая культура, общественное сознание, информация, идеология, демократия, интернет-журналистика, расследования, информационные войны, блоги, социальные сети.

ANNOTATION

Vasilenko K. M. Internet-media as a factor of forming political democratic culture. – Manuscript

The thesis for the Ph.D in Political Science, with specialization 23.00.03 – Political Culture and Ideology. – Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine. – K., 2012

Dissertation is devoted for complex issues of forming political culture through the specialized internet-media. The author gives own definitions of «political culture», «public consciousness», «mass consciousness is pointed». Considerable historical digression is given, that allows to watch history of problem and select the most meaningful questions of development of the internet-media in our time. In-process underline, that increase of amount growth of popularity of political sites in Ukraine is investigation of many objective factors, among which main is - public idea and, wider, public consciousness in general. It is marked that cultural tradition will develop on the measure of increase of level of national consciousness forming of political culture. The user of political internet-sites, in the searches of exit from a socio-economic crisis, must appeal to history, appearances of national culture, subconsciously searching in it the proper analogies and standards for an inheritance. The questions of cultural development are unthinkable without a professional improvement. In process underline, that all hopes are to expect growth of level of popularity of political sites and portals on condition of increase of professional standard of culture of reporters and analysts which work in political internet-journalism.

Keywords: political culture, public consciousness, information, ideology, democracy, internet-journalism, investigation, informative wars, blogs, social networks

Підписано до друку 10.04.2012р. Формат 60x84/16.
Гарнітура таймс. Папір офсетний. умов. – друк.арк.0,9.
Наклад 100 прим. Зам. №. 60

Надруковано в навчально-поліграфічній лабораторії
Інституту журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка.

Адреса друкарні: 04119, м. Київ – 119, вул. Мельникова, 36/1/

154

